

Romantikus viktoriánus életrajzi regény
konyhaművészetről és barátságról.

AZ ÍZEK KÖLTÉSZEI

Miss Eliza
konyhája

ANNABEL
ABBS

*fine
selection*

ANNABEL ABBS

AZ ÍZEK KÖLTÉSZE

Miss Eliza konyhája

Első kiadás

Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2024

Lányomnak, Bryonynak,
aki remek társ az írásban és a konyhában.

„Az életnek sötétek titkai; és kevés az oly szív,
Mely nem hordoz bánatot a világból...”

L. E. L.: *Secrets* [Titkok], 1839

„De ó! a legkeserűbb bánatokat mind közül
Még mindig könnyek nélküli gyötrelemben őrzöm.”

Eliza Acton: *Yes, leave me* [Igen, hagyj el], 1826

„Még azt is megkockáztatom, hogy az a Névtelen, ki annyi
költeményt szerzett, de nem dalolhatta el soha, gyakran nő volt.”¹

Virginia Wolf: *Saját szoba*, 1929

---

¹ Bécsy Ágnes fordítása.

ELŐSZÓ

Ez a mű a képzelet szüleménye, mely a költő és úttörő szakácskönyvíró Eliza Acton és segédje, Ann Kirby életének néhány ismert tényén alapszik. Eliza és Ann 1835 és 1845 között az angliai Kent megyei Tonbridge-ben éltek, és egy szakácskönyvön dolgoztak, melyet úgy tartanak számon, mint „minden idők legnagyobb brit szakácskönyve” (Bee Wilson, gasztronómiai újságíró, *The Telegraph*), „nyelvünk legnagyobb szakácskönyve” (Dr. Joan Thirsk, történész), valamint „szeregett társam... megvilágosodást hozó és meghatározó” (Elizabeth David, szakácskönyvíró). A maga idejében bestseller volt, mind az Egyesült Királyságban, mind nemzetközi szinten – harminc év alatt több mint százhuszonötezer példány kelt el belőle. Eliza Acton nagy hatással volt a későbbi szakácskönyvírókra, köztük Delia Smithre, aki így emlegette Elizát: „az angol nyelv legnagyobb szakácskönyvírója... aki inspirált, és nagy hatással volt rám”.

PROLÓGUS
1860
GREENWICH, LONDON

ANN

Mielőtt Mr. Whitmarsh ma munkába indul, valami egészen szokatlant tesz. Ajándékot ad, barna papírba csomagolva. Nincs rajta szalag, csak egy zsineg. De így is ajándék.

– Ez a magáé, drága Ann – szól, miközben zsebórájára szegezi vize-nyős szemét. Szeret úgy hívni, hogy „drága Ann”, pedig a Mrs. Kirby jobban illene egy olyan korú és tapasztalatú szolgálóhoz, mint amilyen én vagyok. Természetesen nem csak a szolgálója vagyok. Éjszákánként melegen tartom az ágyát, és befonom anyátlan lányai haját.

Amint elhalkul bőrtalpú cipőjének surrogása a márványon, kíváncsian vetem magam az ajándéokra. Tudom: egy könyv az. Alakjából és súlyából meg tudom állapítani. Kioldom a zsineget, lehúzó a papírt, elmém közben száguld, és vad táncot jár. Mintha valaki bevette volna magát a fejembe egy habverővel, és légies habot verne az agyamból.

Verseskötet lesz? Vagy regény? Esetleg egy atlasz? És egyáltalán, miért vett nekem ajándékot? A papír ügyetlen foszlányokban hullik

a padlóra. Nem jellemző rám, hogy ennyire... Megállok, keresem a jó szót. *Túláradó* lennék. Elmosolyodom, mert pontosan tudom, ki tanította nekem a *túláradó* szót.

Mr. Whitmarsh tudja, hogy szeretek olvasni, mivel már többször rajtakapott. *In flagranti*. Először a könyvtárszobában, miközben a térképgyűjteményét tanulmányoztam. Azután a tűzhely mellett, amint épp egy verseskötetbe temetkeztem. Ezután pedig akkor ért tetten, amikor egy regényben merültem el, holott a padlódeszkákat kellett volna fényesre suvickolnom. Vajon ezért vitt olyan lelkesen az ágyába? És ezért hív olyan szeretettel „*drága Ann*”-nek?

A szám sarkában mosoly bujkál. De gyorsan lehervad. A habverés abbamarad a fejemben. A csomagolópapír mind lehullott, cafatokban és foszlányokban hever a lábamnál. A könyv egy hatalmas kötet, nem versgyűjtemény, nem is regény. És nem atlasz. Megfordítom, megszagolom borjúbőr kötését, végigsimítom puha gerincét. Ezután végigfuttatom ujjbegyeimet a borítón, a címlap aranyozásán. *Mrs. Beeton háztartásvezetési kézikönyve*.

Miért érdekelné engem efféle könyv? Csalódottság lesz úrrá rajtam, az ujjaim megcsúsznak, a lapok peregni kezdenek, zizegnek, gyűrődnek. És szemem előtt szavak villódnak és suhannak el... borjúláb és rizs... tartármártás... tarlórépa besamelmártásban... egrespuding... Horkanva levegő után kapok, nem túl elegánsan. Mr. Whitmarsh egy szakácskönyvet vett nekem! Nagyobb bohóc ez a férfi, mint gondoltam.

Ujjaim már nem kapkodnak, pillantásom lelassul és elidőzik a sorokon. Végül mozdulatlaná merevedek, és szóról szóra elolvasom a kapribogyómártásos lazac receptjét. Különös érzés jár át. A néhány perccel ezelőtt még habszerűen pezsgő elmém most egészen kicsire és feszesre zsugorodik. Mint egy mogyoró. Minden egyes szó, minden egyes hozzávaló kísértetiesen ismerős. Lapozok. És olvasok. Még

egyed lapozok. Majd még egyet. Lassan világossá válik előttem a dolog. Ezek az én receptjeim. És persze az *övéi* is. Felismerem őket, hiszen én főztem meg őket. Felírtam róluk a megfigyeléseimet egy táblára. Egy krétacsonkkal. Napról napra. Évről évre.

A receptjeinket elrabolták, új, üres oldalakra rendezték, megfosztották az *ő* elegáns stílusától és szófordulataitól, csalafinta humorától. A csontváz megmaradt – minden bájt nélkülöző rideg utasítás- és hozzávalólisták –, amiket most egy bizonyos Mrs. Beetonnek tulajdonítanak, bárki legyen is az. Pedig hozzám tartoznak és Miss Elizához, aki még alig húlt ki a sírjában.

Tovább olvasok, a nyelvemen érzem minden fogás ízét: az édeskés póréhagymáét, a vajban megfogatott újborsóét, a habcsókét, mely oly friss és könnyű, akár a hó. És ahogy egyik receptet olvasom a másik után, fokozatosan visszatérek a Bordyke ház konyhájába. A levegő sűrű a sült húсок, a sercegő hagyma, a puhára párolódó szilva gőzétől. Hallom a tárgyak énekét: a karos kút csikorgását a mosogatóhelyiségben, az izzó fahasábok pattogását a tűzhelyben, az ónedények csörömpölését, az evőeszközök zörgését, a sodrófa puffanását, a végtelen gyöngyözést a fazékban.

Arrébb lököm Mr. Whitmarsh lopott recepteket tartalmazó könyvét, és lassan lehajolok, majd le is térdelek, hogy összeszedjem a csomagolópapírt a földről. Ekkor hallom meg őt. Felismerem könnyű és határozott lépteit a kőlapokon. Felém közeledik, szoknyája suhog bokája körül. Egyszerre céltudatos és szelíd hangon szólít: *Ann? Ann?*

Kívülről tudom, milyen szavak következnek: *Sűrű nap áll előttünk, Ann.* Várok. De csak csend vesz körül. Odakint galamb burukkol, hangját tompábban hallom a szélről. Aztán a szomszéd fiatal kakasa harsányan kukorékolni kezd.

És már tudom, mit kell tennem.

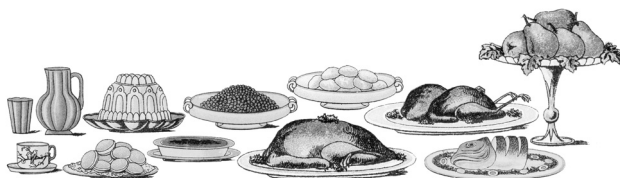

ELSŐ FEJEZET

ELIZA

HALCSONT

Delet ütött az óra London belvárosában. A macskaköveken szekerek és kocsik zörögnek, kofák rikoltoznak, taligák és kézikocsik tülekednek, félmeztelen, girhes fiúk lapátolják a gőzölgő trágyagöröngyöket éhes madárként csapkodva. Ez az év legforróbb napja, én legalábbis így érzem, ahogy fűzöbe szorított testem izzik legjobb selyemruhám alatt. A Paternoster utcán minden téglából, kopogtatóból, minden vaskorlátból sugárzik a hőség. Még a félig felépített, ablaktalan épületeket támasztó faállványzatok is izzanak a melegtől, és nyikorognak a szomjúságtól.

Életem legfontosabb napja a mai, ezért, hogy háborgó idegeimet megnyugtassam, megfigyelem a körülöttem zajló jelenetet, és szavakba öntöm. A tömeg az útnak azon az oldalán araszol, amelyekre a magasabb épületek árnyékot vetnek. Az erőlködő lovak verejtek-től csatamosak. A hintók ablakaiból pávatollból készült legyezők

lobognak. A kocsisok ostorcsapásai egyre lankadnak. És a nap hatalmas aranygömbként izzik a ragyogó, kék kupolában.

Megálllok, mivel a ritmus nem egészen stimmel. Talán a *távoli, kék lugasok* kellemesebben hangzik a fülnek, mint a *ragyogó, kék kupola*.

– Nézz a lábad elé, ostoba, vén szatyor!

Ahogy oldalra lépek, megbotlom, kis híján nekiesem egy rothadó káposztákkal megrakott szekérnek. Hirtelen hazavágyom, az ismerős és barátságos otthonba. Úgy érzem, mintha nem lenne helyem London hatalmas, bűzölgő rengetegében.

Otthagynom az utca árnyékos oldalát, a fortyogó, ingerlékeny tömeggel. A forró napsütésben nem nyüzsög annyi ember odakint, de a bűz sűrűbb: mosdatlan testek, rothadó fogak, emberi ürülék. Mindenféle hulladék borítja a földet, a macskakövek közé ékelődve és rothadva. Kifehéredett heringcsontok és kagylóhéjak, rozsdás szögek, kiköpött bagógalacsinok, kukacoktól hemzsegő döglött egér, narancsok kiszáradt héja és lerágott almacsutkák, körülöttük muslicák garmadája zizeg... Minden vagy keményre száradt, vagy puhán, undorítóan rothad. Befogom az orrom, ezt a gyomorforgató bűzt nem kívánom versbe önteni.

„*Távoli, kék lugasok*”, mormogom halkán. Egy kritikus az első verseskötetemről azt írta, „takaros és elegáns”, és nem tudok nem arra gondolni, hogy a *távoli, kék lugasok* hasonlóan takarosán és elegánsan hangzik. De vajon Mr. Thomas Longman, a híres költők kiadója mit gondol majd? Mr. Longman képe szédítő gyorsasággal ránt vissza a jelenbe, a küldetésemhez. Lenézek, látom, hogy ruhám zöld selymére sötétebb csíkokat rajzolt a verejték, hónom alatt hatalmas fekete tócsák terjeszkednek. Miért is nem fogtam egy kocsit? Életem legfontosabb találkozására csuromvizesen fogok megérkezni, csatakosan, mint egy lázas gyermek.

Sárgaréz tábla jelzi a Longman & Tsa. Kiadó és Könyvkereskedő irodáját. Megállok, veszek egy nagy levegőt. És abban a másodpercben az életem, a múltam, az égbolt hatalmas kiterjedése, London kusza tömege egyetlen reszkető ponttá sűrűsödik össze. Ez az. A pillanat, melyre tíz hosszú éve vártam. *Az én csillagfényes hajnalom...*

Lehámozom a nyakamról az elszabadult tincseket, és visszatuszkolom őket a főkötőm alá. Gyorsan, idegesen megdörzsölöm ruhám nedves ráncait, és bár remegve, de készen állok, meghúzom a csengő félelmetesen hosszú zsinórját. Könyvektől roskadozó helyiségeken át egy keskeny lépcsőhöz vezetnek, melynek tetején egyetlen helyiség nyílik: annyira tele van ez is könyvekkel, hogy alig fér el köztük a szoknyám. Mr. Longman – feltételezem, hogy ő – az íróasztal mögött ül, és épp egy kiterített térképet vizsgálgat, így csak dús hajkoronája fordul felém.

Egyelőre nem vesz rólam tudomást, így kihasználom az alkalmat, hogy egy költő tekintetével figyeljem meg. Mindenütt arany csillog rajta. Mindkét kezén arany pecsétgyűrű pompázik, fekete szalonkabátja ráncai között arany óralánc húzódik. Acélszürke haja sűrű hullámokban borítja fejét. Amikor felnéz, látom, hogy arca pirosposzsgás, rózsás árnyalatát csak még jobban kiemeli a levendulaszínű selyemkendő, mely felett áll a ráncai fodrozódnak. Mélyen ülő szeme felett kócos szemöldök burjánzik.

– Á, Mrs. Acton... – hunyorog rám.

– Miss Acton – helyesbíték lángoló arccal. Hangomat dacosan fellemelem a „Miss” szónál.

A férfi bólint, majd arrébb tolja a térképeket, könyveket és tinta-tartókat, hogy egy folyosót csináljon az asztalon, melyen át felém nyújtja a kezét. Zavartan nézem sápadt, párnázott tenyerét. Vajon megrázzam a kezét, ahogy urak között szokás? Nem tesz semmilyen

arra utaló mozdulatot, hogy a kezemet az ajkához emelné, vagy hogy felállna meghajolni. És amikor kezet rázok vele, különös izgatottságot érzek, valami homályos borzongásfélét, amit nem tudok megmagyarázni.

– Ha jól sejtem, van valamije számomra – szól, miközben unottan kotorászik az íróasztalon szétszórt papírok között.

– Elmagyaráztam a levelemben, uram. Egy verseskötet, melyen szorgalmasan dolgoztam tíz éven át. A legutóbbi kötetemet az ipswichi Richard Deck adta ki, és még ön is árusította ebben az üzletben – felelem. Ahogy kiejtem a szavakat – határozottabban, mint vártam –, egy kép villan a fejembe: Miss L. E. Landon² hangosan felolvassza az *én* verseskötetemből, mely a legsimább fókabőrbe van gyönyörűen be kötve, a nevem aranyozott dombornyomással díszleg rajta. A kép olyan éles, olyan tiszta, hogy még a könnycseppet is látom a kisasszony szemében, látom ajka elismerő görbülését, és azt, ahogy ujjai gyengéden tapintják a lapokat, mintha olyan finomak és drágák lennének, akár a lúdtoll.

De aztán Mr. Longman valami egészen zavarba ejtőt és elkésztőt tesz. És Miss L. E. Landon képe, a kiadott kötetemmel egyetemben, azonnal eltűnik a fejemből. Megrázza a fejét, mintha valami megbocsáthatatlan módon összekevertem volna a tényeket.

– Biztosíthatom, uram, hogy a Longman és Társa is tartott belőle, és számos más, jó hírű könyvkereskedés. Egy hónapon belül újranyomták, és... – Mr. Longman hangos, türelmetlen sóhajtással szakít félbe. Visszahúzza kezét az íróasztalról, és egy zsebkendővel megtörölgeti a homlokát.

– Én magam foglalkoztam az előfizetésekkel, és még Brüsszelből, Párizsból és Szent Ilona szigetéről is érkeztek megrendelések. Az

---

² Angol költő és regényíró (1802-1838). (A ford. megj.)

olvasóim teljes mértékben meg vannak győződve arról, hogy olyan nagy kompetenciával bíró kiadóra van szükségem, mint ön, uram – hallom a saját hangom, és meg vagyok döbbenve a benne csengő elszántságtól. És önteltségtől. Anyám szavai visszhangzanak a fejemben: *túlságosan szomjazod az elismerést... túl becsvágyó vagy... nincs benned illemtudás...*

De Mr. Longman még határozottabban rázza a fejét. Olyan hevesen rázza, hogy reng a tokája, homlokáról pedig apró verejtékcseppek peregnek, és hanyagul szétszóródnak a térképen.

– A költészet nem a hölgyek dolga – morogja.

Annyira megdöbbenek, hogy minden porcikám megmerevedik. Hát nem hallott Mrs. Hemansról?³ Vagy Miss L. E. Landonról? Vagy Ann Candlerrel⁴? Már nyitom a szám, hogy tiltakozzam. De ő csak legyint egyet, mintha tudná, mit akarok mondani, és nem akarná hallani.

– A regényírás viszont... már egészen más. A kisregények, Miss Acton, igen népszerűek az ifjú hölgyek körében. – Az *ifjú* szót elnyújtja, szinte dallamosan ejti. Érzem, ahogy ismét az arcomba szökik a vér. És minden izgatottságom és dacom elpárolog.

– Romantikus kisregények. Nincs ilyesmije számomra?

Pislogok, és megpróbálom összeszedni a gondolataimat. Olvasta egyáltalán a leveletem? Vagy a legszebb kézírásommal papírra vetett ötven verset, melyet hat héttel ezelőtt saját kezűleg kézbesíttem? Ha nem, miért írt, miért hívott találkozóra? Legnagyobb sajnálatomra érzem, ahogy a torkom összeszorul, és megremeg az alsó ajkam.

– Igen – folytatja Mr. Longman, mintha csak magához beszélne –, egy gótikus románcot már fontolóra vennék.

---

³ Felicia Hemans, angol költő (1793-1835). (A ford. megj.)

⁴ Angol költő (1740-1814). (A ford. megj.)

Összeszedem magam, és remegő ajkamba harapok. Valaminek a szikrája – düh? ingerültség? – villan fel bennem.

– Néhány versem nemrégiben jelent meg a *Sudbury Zsebkönyv*-ben és az *Ipswichi Figyelő*-ben. Azt mondják, jó versek – mondom, és magam is meglepődöm kitörő merészségemen. De ekkor Mr. Longman vállat von, és tekintete az alacsony, megereszkedett mennyezetre sikklik.

– Semmire sem megy vele, ha verseket hoz nekem! Manapság senki sem akar verseket. Ha nem tud nekem egy kis gótikus románcot írni... – Kezét a tehetetlenség jeleként széttárja az íróasztalon.

Üres tenyerére bámulok, és az az érzésem, mintha egész bensőmet – szellememet, merészségemet – kivájnák és eldobnák. Tíz év munka – hiába. Az érzelmek, az erőfeszítések, minden, amit verseim megírására áldoztam, hiábavaló volt. Az izzadság patakokban folyik a bordáimon, légszomjat érzek, mintha a torkom összeszorulna. *A megtört szív fájdalmas dobbanásai elhalkulnak...*

Mr. Longman herseggé megvakarja a fejét, és továbbra is a mennyezetet bámulja. Cipője talpa a padlódeszkákon dobol az íróasztala alatt, mintha megfeledezett volna a jelenlétemről. Vagy talán épp azt latolgatja, megbízhat-e egy gótikus románc megírásával. Diszkrétan köhintek egyet, de inkább kínlódó nyelésnek hangzik.

– Uram, visszakaphatnám a verseimet?

Összecsapja a kezét, és olyan hirtelen pattan fel, hogy zsebórája aranyláncai megcsörrennek, cipője ezüstcsatjai megcsendülnek.

– Ha jobban belegondolok, pillanatnyilag elég regényíróm van. Úgyhogy mégse írjon nekem kisregényt.

– Nem kapta meg, uram? A kéziratomat? – A szavak alig hallhatóan hagyják el torkomat. Lehetséges volna, hogy elvesztette a verseimet? Gondatlanul elkeverte őket a térképei és papírjai között? És

most üres kézzel akar elbocsátani... Úgy, hogy még egy kisregényre történő megbízásra sem tesz ígéretet. *Én megmondtam*, suttogja fejében a kétség hangja. *Szélhámos... Szélhámos... Szélhámos... Bizonyára tüzre vetették a költészetben tett szánalmas próbálkozásaidat...* Végigpásztázom a helyiséget, ösztönösen keresve a kandallórácsot, a verseim foszlányait a hamuban.

Mr. Longman hirtelen másodjára is összecsapja a kezét. Ránézek, azon tűnődöm, vajon így szokta-e elbocsátani az embereket. De ő csak bámul rám, a szeme csillog, két kezét még mindig egymáshoz szorítva tartja.

– Szakácskönyv!

Zavartan ráncolom a szemöldököm. Úgy vélem, ez a férfi nem csupán goromba, még homályosan is fogalmaz. Mégis kinek képzeli engem? Lehet, hogy harminchat éves vagyok, és hajadon, a ruhámat pedig verejtek csíkozta, de attól még nem vagyok köténytés háztartási alkalmazott!

– Menjen haza, írjon nekem egy szakácskönyvet, és talán meg-egyezhetünk. Szép napot, Miss Acton!

A keze az íróasztalát beborító papírokon matat, egy pillanatra azt hiszem, a verseimet keresi. De aztán az ajtó felé mutat.

– Nem főzök... nem tudok főzni – makogom sután, és mint egy alvajáró, megindulok az ajtó felé. Fejében lüktet a csalódottság. Merészségem minden morzsája szertefoszlott.

– Ha tud verseket írni, recepteket is tud – feleli Mr. Longman, majd megkocogtatja zsebórája üveglapját, és ingerült mordulással a füléhez nyomja. – Ez a pokoli hőség értékes időt lopott el tőlem! Legyen szép napja!

Hirtelen úgy érzem, el kell menekülnöm, messze a szörnyűséges London bűzétől, messze a megaláztatástól, hogy a verseimet

visszautasítják, és helyettük valami olyan komolytalan és földhözragadt dologgal akarnak megbízni, mint egy szakácskönyv. Miközben lefelé sietek a lépcsőn, könnyek gyűlnek a szemembe.

Egyszerre csak Mr. Longman hangja harsan.

– Takaros és elegáns legyen, Miss Acton! Írjon nekem egy szakácskönyvet, olyan takarosat és elegánsat, amilyenek a versei.

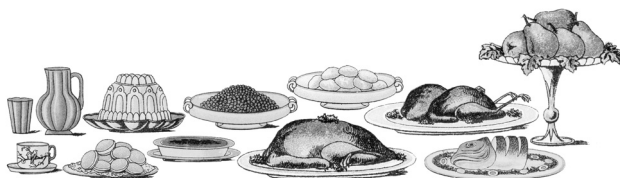

MÁSODIK FEJEZET

ANN

TARLÓRÉPALEVES

Életem legszegényteljesebb napja a mai. Véletlenül elalszom, nem többre, mint negyedórára, hogy aztán arra ébredjek, amint a tiszteletes fölém magasodik, akár egy fekete árnyék.

– Ó, Thorpe tiszteletes úr! – hebegem, majd feltápáskodok. Rögtön tudom, miért van itt. Igazság szerint számítottam rá, hogy el fog jönni ez a nap.

Tekintete úgy forog körbe-körbe, akár a szélmalom vitorláí. Egy jól táplált szélmalomé.

A házikónkat vizslatja: a kéményben pókhálók, a földön kupacokban koszos göncök, amiket nem volt még időm kimosni, a sarkokban fekete kutyaszőrgombócok. Legalább a tűzhelyet kisöpörtem, és minden hamut kihordtam.

A tiszteletes háta mögött mama a köréje kötött lepedőt kaparássza. Felismerem a csomókat – Mrs. Thorpe keze munkája. Ebből tudom,

hogy anyámra ruhátlanul találtak rá. Valószínűleg a Medway folyó mellett, ahol megpróbált megmosakodni, és elfelejtette visszavenni a ruháját. Beleborzongok a gondolatba: mennyi hajó haladt el mellette, mennyi ember figyelhette a lőpormalmokból...

– Ami sok, az sok – jelenti ki Thorpe tiszteletes, és egyik kezével körbesimít húspogácsáktól, pitéktől és pudingoktól kerekre hízott hasán.

– Elkóborolt? Hozzám volt kötve, de elaludtam.

Nem mondom el neki, hogy egész éjjel fel-alá rángatott, ezt akarta, azt akarta, húzgálta a köteleket, csípett, rugdosott, körmével a hálóingét szaggatta.

– Mióta is már, hogy...? – bök a tiszteletes a fejével a föld, a pokol irányába, mintha azt akarná mondani, ez az ördög műve.

De én tudom, hogy Isten minden bányát szereti, úgyhogy a lehető legeltökéltebben válaszolok, fejemmel a mennyország felé intve.

– Öt éve már, hogy... szórakozott lett – felelem. Azt nem mondom el neki, hogy most rosszabb, mint valaha, hogy a legutóbbi telihold óta a saját lányát sem ismeri fel.

– Elmeógyógyintézetbe kell mennie, Ann – mondja a tiszteletes. – Nyílt egy új Barming Heathben.

– Majd szorosabban kötöm magamhoz – felelem, kerülve a tekintetét. Arcom lángol a szégyentől. Vajon a tiszteletes talált rá anyámra, vagy valaki más? Valaki, aki inkább a parókiára vitte ahelyett, hogy hazahozta volna. Vagy maga ment volna el a templomhoz? A gyomrom összeugrik a puszta gondolattól, hogy mama pucéran vagy elnyűtt alsóneműben ül a templomban, ködös elmével.

– Mit ettél ma, Ann? – kérdezi a tiszteletes, és Morzsára bámul, aki a tűzhely előtt fekszik, egyik váladékozó szemét nyitva, a másikat csukva tartva.

TETSZIK? MI IS NAGYON SZERETJÜK.

Szívből ajánljuk,
ha öröme és felszabadult percekre vágysz!

**Már rendelhető!
ÉLVEZD MIHAMARABB!**

ú

**MOST
KEDVEZMÉNNYEL**

lehet a tiéd!

[Megnézem.](#)

NE HAGYD KI!

Rendeld meg most a kiadónál!

Még több jó könyv

megjelenését támogatom veled.

[Imádom a jó könyveket. Kérem máris!](#)

A lelkész gyanakvón méregeti, mintha azt gondolná, hogy szerencsétlen, vézna ebünk lesz a következő, ami a fazékba kerül.

– Jobbat, mint amit mama enne a szegényházban vagy bármilyen elmeógyógyintézetben – felelem, és lesegítem édesanyámat a földre, majd meglazítom a csomókat a lepedőn, remélve, hogy csendben marad. Azt akarom, hogy a tiszteletes elmenjen, de ő nem tágít, háromszor is megismétli a kérdését.

– Kenyeret ettünk mindhárman, hagymával meg egy kis szalonnával – sorolom. Azt már nem mondom el neki, hogy a kenyér szikkadt volt, a hagymának pedig olyan hosszú csírái nőttek, mint a karom. – És egy kis tarlórépalevest – hazudom.

– Anyád bevonulhat egy elmeógyógyintézetbe. Nem kerül semmibe, és szépen gondoskodnak majd róla. Apádnak meg adhatok munkát, gondozhatja a temetőt.

Hallgatok, a tiszteletes szavai összezavarnak. Értem, hogy azt akarja, hogy mama elmenjen, de hogy apának is találna munkát... Kétségkívül szent ember ez, hiszen alig három éve, hogy talált egy helyet Londonban a bátyámnak, Jacknek, aki egy úri klub konyhájában forgatja a nyársakat. Emlékeztetem, hogy papának csak egy lába van, a másikat elvesztette, amikor a királyért és a hazáért harcolt.

– Igen, igen – feleli Thorpe tiszteletes, és úgy legyintget fehér kezével, mintha rühös korcs lennék. – Isten nem akarja, hogy édesanyád meztelenül rohagáljon a mezőkön. Az nem jó... nem jó... – Szünetet tart, összehúzza a szemét. – Az egyházközség erkölcsére nézve.

Vajon Isten szólt hozzá? Panaszkodott neki mama elmebajára? Talán Isten mesélt neki a múltkori éjszakáról, amikor úgy találtam rá papára, hogy rücskös ujjaival mama nyakát szorongatta és csavargatta, mintha az anyám nem lenne több egy karácsonyi libánál?